

**ՆԱՆՈՒՆ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱԳԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱԳԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ Ը**

**ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ Ա. ԶԵՅՆԱՎՅԱՆԻ, Ա. ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ ԵՎ Կ. ՌՈՒՔԻՆՅԱՆԻ,
Մ. ԴԱՆԻԵԼՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՆՏ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱ-
ՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐԻ 290 ՆՈՒՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԵՎ 5-ՐԴ ՄԱՍԵՐԻ՝ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՆԱՆՐԱԳԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՆԱՄԱԳԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՆԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

7 դեկտեմբերի 2009թ.

Նայասրանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով.
Գ. Նարոյթունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ն. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի,
Մ. Թովուգյանի, Վ. Նովիաննիսյանի, Ն. Նազարյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝ դիմողներ Ա. Զեյնալյանի, Մ. Դանիելյանի, գործով որպես
պապասխանող կողմ ներգրավված՝ ՆՏ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայա-
ցուցիչ՝ ՆՏ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության պետ
Ա. Խաչատրյանի,

համաձայն Նայասրանի Նանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի
1-ին կետի եւ 101 հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի
մասին» Նայասրանի Նանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 69 հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացիներ Ա. Զեյ-
նալյանի, Ա. Սարգսյանի եւ Կ. Ռուբինյանի, Մ. Դանիելյանի դիմումների հիման վրա՝
ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին եւ 5-րդ մասերի՝ Նա-
յասրանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը
որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացիներ՝ Ա. Զեյնալյանի՝ 01.06.2009թ., Ա. Սար-
գսյանի եւ Կ. Ռուբինյանի՝ 09.11.2009թ., Մ. Դանիելյանի՝ 17.11.2009թ. ՆՏ սահմա-
նադրական դատարան մուտքագրված դիմումներն են:

Ղեկավարվելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 39 հոդվածով՝ սահմանադրական դատարանի 17.11.2009թ. ՍԴԱՌ-101 եւ 24.11.2009թ. ՍԴԱՌ-106 աշխարակարգային որոշումներով վերոհիշյալ դիմումներով գործերը միավորվել են եւ քննվել դատարանի նույն նիստում:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմողների գրավոր փաստարկները, պարասխանող կողմի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց .**

1. ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգիրքն ընդունվել է Նայասարանի Նանրապետության Ազգային ժողովի կողմից 1998 թվականի հուլիսի 1-ին, Նայասարանի Նանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի սեպտեմբերի 1-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 12-ին:

ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ սույն գործով վիճարկվող «Ներաքննության մարմնի աշխարակցի, քննիչի, դատախազի եւ օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների անօրինական եւ անհիմն որոշումների եւ գործողությունների բողոքարկումը դատարան» վերաբառությամբ 290 հոդվածի 1-ին եւ 5-րդ մասերը սահմանում են.

«1. Ներաքննության մարմնի աշխարակցի, քննիչի, դատախազի, օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ իրականացնող մարմինների՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված որոշումների եւ գործողությունների օրինական եւ հիմնավոր չլինելու դեմ բողոքները դատարան կարող են ներկայացվել կասկածյալի, մեղադրյալի, պաշտպանի, փոժողի, քրեական դատավարության մասնակիցների, այլ անձանց կողմից, որոնց իրավունքները եւ օրինական շահերը խախտվել են այդ որոշումներով եւ գործողություններով, եւ եթե նրանց բողոքները չեն բավարարվել դատախազի կողմից:

...

5. Բողոքը ճանաչելով հիմնավորված՝ դատավորը որոշում է կայացնում անձի իրավունքների եւ ազատությունների խախտումը վերացնելու՝ վարույթն իրականացնող մարմնի պարտականության մասին: Գտնելով, որ բողոքարկված գործողությունները կատարված են օրենքին համապատասխան, եւ անձի իրավունքները կամ ազատությունները խախտված չեն, դատարանը որոշում է կայացնում բողոքը մերժելու մասին: Դատավորի որոշման պարճենն ուղարկվում է դիմողին եւ վարույթն իրականացնող մարմնին»:

2. Վիճարկելով վերոնշյալ նորմերի սահմանադրականությունը՝ դիմողները գտնում են, որ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասը ձեւակերպված է այնքան անորոշ, «ոչ միանշանակ, ոչ հստակ», որ դատարանները դրանք ընկալում եւ կիրառում են որպէս հեւաքննության մարմինների, քննիչի, դատախազի եւ օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների կողմից **դրսետորած անգործության դատական կարգով բողոքարկման կարգ**: Այդ անորոշությունը հակասում է իրավական որոշակիության սկզբունքին, «ուստի՝ վիճարկվող դրույթները հակասում են ՆՏ Սահմանադրության իրավական որոշակիության սկզբունքներն ամրագրող՝ 1-ին, 3-րդ, 6-րդ եւ 43-րդ հոդվածներին»: Ըստ դիմող Ա. Զեյնալյանի՝ «Դատարանների՝ դատական ակտերով վերոգրյալ նորմին փրված մեկնաբանությունից հետեւում է, որ անձը կարող է ոստիկանության ոչ իրավաչափ անգործությունից ՆՏ Սահմանադրությամբ եւ Կոնվենցիայով երաշխավորված «դատական պաշտպանություն» հայցել միայն այն պայմանով, եթե ոստիկանության ոչ իրավաչափ անգործությունից դատախազության (որպէս դատարանից փարբերվող «պետական այլ մարմնի») առջեւ «իրավական պաշտպանության միջոցը» սպառել է, ու այդ միջոցը եղել է անարդյունավետ: Դատարանի կողմից օրենսգրքի դրույթին փրված մեկնաբանությունը կամ, եթե խնդրո առարկա դրույթը հենց այդպէս ու այդ նպատակով էլ գրված է, հակասում է ... ՆՏ Սահմանադրության 18, 19-րդ, Կոնվենցիայի 6, 13-րդ հոդվածներին»: Դիմողի կարծիքով, հեւաքննության մարմինների, քննիչի, դատախազի եւ օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների դրսետորած **անգործության դեմ դատական պաշտպանության իրավունքն իրացնելու համար** «միջանկյալ օղակ նախապեսելը չի բավարարում՝ իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության իրավունքի չափանիշին, ինչը՝ ՆՏ Սահմանադրության 18, 19-րդ հոդվածներով երաշխավորված դատական պաշտպանության իրավունքի բաղադրիչն է»: Դիմողը եզրակացնում է, որ ՆՏ «Քրեական դատավարության» օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթները հակասում են ՆՏ Սահմանադրության 1-ին, 3, 6, 43-րդ հոդվածներին կամ ՆՏ «Քրեական դատավարության» օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ «, եւ եթե նրանց բողոքները չեն բավարարվել դատախազի կողմից» դրույթը, **«անգործության» մասով** հակասում է ՆՏ Սահմանադրության 18, 19-րդ հոդվածներին»:

ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասի սահմանադրականության վերաբերյալ նույնաբովանդակ փաստարկներ են ներկայացրել նաեւ դիմողներ Ա. Սարգսյանը, Կ. Ռուբինյանը եւ Մ. Դանիելյանը: Բացի դրանից, դիմողներ Ա. Սարգսյանը եւ Կ. Ռուբինյանը գտնում են, որ «ՆՏ «Քրեական դատա-

վարության» օրենսգրքի 290-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված պաշտոնապարանձանց գործողություններից եւ որոշումներից դատական պաշտպանություն հայցելու «սուբսիդիար» սկզբունքի վերացնելու դեպքում ի հայտ կգա շահերի իրական բախում՝ մրցակցություն, նախաքննության մարմին-դատախազություն-դատարան, որտեղ՝ պաշտպանության միջոցի արդյունավետության տեսակետից, ընտրությունը կկատարի դիմողը/բողոք բերողը, ինչը անխուսափելիորեն կխթանի էվոլյուցիան ... կբարձրանա թե՛ նախաքննության մարմնի որոշումների, թե՛ դատարանների որոշումների որակը, եւ վերջապես՝ դատարանի անկախությունը»:

ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 5-րդ մասի սահմանադրականությունը վիճարկելով՝ դիմողներ Ա. Սարգսյանը եւ Կ. Ռուբինյանը գտնում են, որ վերջինիս «... վարույթն իրականացնող մարմնի պարտականության» դրույթի պատճառով, թույլ չի տրվում ապահովել «անձի խախտված իրավունքների լիարժեք ու ամբողջական վերականգնում»: Ներելաբար՝ այդ դրույթը հակասում է ՆՏ Սահմանադրության՝ Սահմանադրությամբ եւ օրենքներով ամրագրված իրավունքների եւ ազատությունների դատական պաշտպանության իրավունքը երաշխավորող 18 եւ 19-րդ հոդվածներին:

3. Պատասխանող կողմը գտնում է, որ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասում խոսք է գնում միայն գործողությունների եւ որոշումների բողոքարկման հնարավորության մասին, սակայն դիմումատու չի ներկայացրել որեւէ փաստարկ առ այն, որ փվյալ նորմի իրավակիրառ պրակտիկայում դատարանները հրաժարվում են քննել հետաքննության մարմինների աշխատակիցների, քննիչների, դատախազի, օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների կողմից դրսևտրված անգործության դեմ բերված բողոքները: Պատասխանող կողմը գտնում է, որ այդ նորմում որոշակիության սկզբունքը չի խախտվել եւ միանշանակորեն բողոքները կարող են բերվել եւ պետք է քննության առնվեն ինչպես գործողության, այնպես էլ անգործության դեմ: Ներելաբար, վիճարկվող նորմի եւ ՆՏ Սահմանադրության 1, 3, 6 եւ 43 հոդվածների միջեւ որեւէ հակասության մասին խոսք չի կարող գնալ:

Պատասխանող կողմը գտնում է նաեւ, որ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է հետաքննության մարմինների, քննիչի, դատախազի եւ օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների ու պաշտոնապարանձանց գործողությունների եւ կայացրած որոշումների բողոքարկման հերթականությունը, եւ դատախազական հսկողության

իրականացումն այդ գործընթացում «պաշտպանության իրավունքն իրականացնելու համար միջանկյալ օղակ» գնահատվել չի կարող, քանի որ «եւ դատախազական հսկողությունը, եւ դատական հսկողությունը միմյանց լրացնող ինստիտուտներ են», հետեւաբար, ինչպես գրնում է պարասխանողը, ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասը համապարասխանում է Սահմանադրությանը:

ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 5-րդ մասի սահմանադրականության առնչությամբ պարասխանող կողմը գրնում է, որ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը պարտադիր կատարման ենթակա են ցանկացած սուբյեկտի կողմից եւ դրանց չկատարման համար օրենքով սահմանված են պարասխանարվության համապարասխան միջոցներ: Այսինքն՝ այն դեպքում, երբ դատարանը որոշում է կայացնում պարտավորեցնել վարույթն իրականացնող մարմնին վերացնելու անձի իրավունքների եւ ազատությունների խախտումը, ապա վարույթն իրականացնող մարմինը չի կարող չկատարել դատարանի որոշումը, հակառակ դեպքում փյալ պաշտոնատար անձը ենթարկվելու է պարասխանարվության, այդ թվում՝ քրեաիրավական: Նետեւաբար, առաջարկում է ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 5-րդ մասը ճանաչել ՆՏ Սահմանադրությանը համապարասխանող:

4. Սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ.

- մինչդատական վարույթում հետաքննություն եւ նախաքննություն, օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների, պաշտոնատար անձանց, դատախազի որոշումների եւ գործողությունների դատական բողոքարկման ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությանը, օրենսդրական կարգավորմանն ու նշանակությանը,

- մինչդատական վարույթում դատական վերահսկողության եւ դատախազական հսկողության գործառույթների բովանդակությանը, դրանց փարանջարմանը եւ սահմանադրորեն թույլատրելի շրջանակներին, հաշվի առնելով նաեւ դատական բողոքարկման ինստիտուտի կիրառման վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի որոշումներով արտահայտված իրավական դիրքորոշումները,

- հետաքննություն եւ նախաքննություն, օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների, պաշտոնատար անձանց, դատախազի որոշումների եւ գործողությունների դատական բողոքարկման ինստիտուտի կիրառման պրակտիկային՝ այնքանով, որքանով առնչվում է դիմումի առարկային:

5. Մինչդարական վարույթում հեղափոխություն է նախաքննություն, օպերատիվ-հեղափոխության գործունեություն իրականացնող մարմինների, պաշտոնապարանձանց, դատախազի որոշումների և գործողությունների դարական բողոքարկման ինստիտուտը (ՏՏ քր. դատ. օրենսգրքի 278 հոդվածի 2-րդ մաս, 290 հոդված) որպես քրեական վարույթում անձի իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության միջոց կոչված է երաշխավորելու ՏՏ Սահմանադրության ինչպես 18 և 19 հոդվածներում, այնպես էլ 3, 14, 14.1, 16, 17 և անձի իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության սահմանադրաիրավական սկզբունքի գերակայությունն արտացոլող բազմաթիվ այլ հոդվածներում ամրագրված նորմերի կենսագործումը: Այն կոչված է պաշտպանելու անձի ինչպես սահմանադրական, այնպես էլ օրենքով երաշխավորված այլ իրավունքները, ազատությունները՝ վերոհիշյալ պետական մարմինների ու պաշտոնապարանձանց անօրինական (անիրավաչափ) որոշումներից ու գործողություններից և իրացվում է արդարադարական առանձնահատուկ գործառույթի՝ մինչդարական վարույթի նկատմամբ դարական վերահսկողության միջոցով: Վերջինս դրսևորվում է նաև քննչական, օպերատիվ-հեղափոխության գործողություններ կատարելու և անձի սահմանադրական իրավունքներն ու ազատությունները սահմանափակող դատավարական հարկադրանքի միջոցներ կիրառելու վերաբերյալ հեղափոխության մարմնի, քննիչի կամ դատախազի միջնորդությունները քննելու միջոցով (ՏՏ քր. դատ. օրենսգրքի 278 հոդվածի 1-ին մաս, 282 հոդված):

ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի, վերջինիս՝ «Դարական վերահսկողությունը մինչդարական վարույթի նկատմամբ» վերաառությունը կրող 39-րդ գլխի նորմերի, համալիր վերլուծությունը վկայում է, որ հեղափոխության մարմինների, քննիչի, դատախազի և օպերատիվ-հեղափոխության գործունեություն իրականացնող մարմինների որոշումների և գործողությունների օրինականության վերաբերյալ բողոքների քննությունը, որպես մինչդարական վարույթի նկատմամբ դարական վերահսկողության գործառույթ, ունի իր առանձնահատուկ խնդիրներն ու նպատակները, մասնավորապես՝ բողոքարկվող որոշումների և գործողությունների օրինականությունը (ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի և օրենսդրության այլ ակտերի պահանջներին համապատասխանությունը) ստուգելու արդյունքում **պարզել անձի** (կասկածյալի, մեղադրյալի, պաշտպանի, փոփոխի, քրեական դատավարության այլ մասնակցի կամ այլ անձի) **իրավունքների և ազատությունների խախտման փաստը** և կայացնել համապատասխան որոշում՝ անձի իրավունքների և ազատու-

թյունների խախտումը վերացնելու՝ վարույթն իրականացնող մարմնի պարպականության, կամ բողոքը մերժելու վերաբերյալ:

Սույն գործով դիմող կողմի ներկայացրած փաստարկների փաստակցունից, ՆՏ քրեական դատարանության օրենսգրքի վիճարկվող 290 հոդվածի 1-ին եւ 5-րդ մասերի սահմանադրականությունը գնահատելիս սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում կարեւորել այդ նորմերով կարգավորվող քրեադատարանական հարաբերությունների ինչպես սուբյեկտների շրջանակը, այնպես էլ՝ **օբյեկտը**, ելնելով վերոհիշյալ հոդվածի եւ օրենսգրքի այլ նորմերի համակարգային բովանդակությունից, ինչպես նաեւ քրեական գործերով արդարադատություն իրականացնելիս դատարանի ընդհանուր լիազորություններից (ՆՏ քր. դատ. օրենսգրքի 41 հոդված): Մասնավորապես, վիճարկվող 290 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն հետաքննության մարմնի աշխատակցի, քննիչի, դատախազի, օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ իրականացնող մարմինների որոշումները եւ գործողությունները բողոքարկող սուբյեկտներ են քրեական դատարանության մասնակիցները եւ այլ անձինք, որոնց իրավունքները եւ օրինական շահերը խախտվել են այդ **որոշումներով եւ գործողություններով**: Նիշյալ հոդվածի նույն մասի համաձայն քրեական գործերով մինչդատարանական վարույթում որպես դատարանական բողոքարկման անմիջական օբյեկտ (առարկա) են հետաքննության մարմնի աշխատակցի, քննիչի, դատախազի, օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ իրականացնող մարմինների՝ **ՆՏ քրեական դատարանության օրենսգրքով նախատեսված որոշումները եւ գործողությունները**, այսինքն՝ այնպիսի **որոշումներ ու գործողություններ**, որպիսիք հարկապես մարմանշված են օրենսգրքի համապատասխան նորմերում: Միաժամանակ, ՆՏ քրեական դատարանության օրենսգրքի՝ մինչդատարանական վարույթի նկատմամբ դատարանական վերահսկողությանը նվիրված 39-րդ գլխի 278 հոդվածը (որը վերաբերում է դատարանական վերահսկողության ոլորտին) սահմանում է (մաս 2), որ «Դատարանը, սույն օրենսգրքով սահմանված դեպքերում եւ կարգով, քննում է հետաքննության մարմինների, քննիչի, դատախազի եւ օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների **որոշումների եւ գործողությունների** օրինականության վերաբերյալ բողոքները»:

Նշվածին զուգահեռ, օրենսգրքի 290 հոդվածի 2-րդ մասը նախատեսում է նաեւ հետաքննության, նախաքննության մարմինների, դատախազի դատարանական բողոքարկման ենթակա լրացուցիչ այլ գործողություններ ու որոշումներ: ՆՏ քրեական դատարանության օրենսգրքի 8-րդ բաժնի («Քրեական գործով մինչդատարանական վարույթ») հոդվածների, 290 հոդվածի 1-ին, 2-րդ մասերի համեմատական վերլուծությունը

վկայում է, որ օրենսգրքի վիճարկվող 290 հոդվածի 1-ին մասի իմաստով մինչդարական վարույթում դարական բողոքարկման ենթակա են իրավասու մարմինների ու պաշտոնապար անձանց այն **որոշումները եւ գործողությունները**, որպիսիք կայացվել են այդ սուբյեկտների՝ օրենսգրքի 53, 55 եւ 56 հոդվածներում նախատեսված իրենց ընդհանուր լիազորությունների շրջանակներում: Իսկ օրենսգրքի 290 հոդվածի 2-րդ մասը որպես առանձնահատուկ իրավակարգավորում սահմանում է, որ. «Սույն հոդվածի առաջին մասում նշված անձինք իրավունք ունեն նաեւ դարարան բողոքարկել հանցագործությունների վերաբերյալ հաղորդումներն ընդունելուց, քրեական գործ հարուցելուց հետաքննության մարմնի, քննիչի եւ դարախազի **հրաժարվելը**, ինչպես նաեւ քրեական գործը կասեցնելու, կարճելու կամ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշումները՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքերում»:

Այսուհանդերձ, ՏՏ քրեական դարավարության օրենսգրքի 41 հոդվածի համաձայն դարարանը, ի թիվս քրեական գործերով ընդհանուր այլ լիազորությունների, իրավասու է «...քննել եւ լուծել հետաքննության մարմնի աշխատակցի, քննիչի, դարախազի, օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ իրականացնող մարմինների որոշումների եւ գործողությունների (**անգործության**) դեմ բողոքները»: Այսպիսով, մինչդարական վարույթում օրենսդիրը դարարանին լիազորել է քննելու ոչ միայն քրեական վարույթ իրականացնող իրավասու մարմինների ու պաշտոնապար անձանց որոշումների եւ գործողությունների օրինականության, այլեւ՝ **անգործության** վերաբերյալ բողոքները, իսկ «...եւ եթե նրանց բողոքները չեն բավարարվել դարախազի կողմից» պայմանը բացառապես վերաբերում է հետաքննության մարմինների, քննիչի, դարախազի եւ օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմինների **որոշումներին ու գործողություններին**, հետեւաբար՝ ՏՏ քրեական դարավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասի իրավակարգավորման շրջանակներում չէր կարող վերագրվել նաեւ հիշյալ մարմինների **անգործությանը**:

6. Դիմողներն իրենց փաստարկներում առաջ են քաշում իրավակիրառական պրակտիկայում ձեւավորված այն մտրեցումը, համաձայն որի՝ ՏՏ քրեական դարավարության օրենսգրքի վիճարկվող 290 հոդվածի 1-ին մասի դրույթները դարարանների կողմից ընկալվում են որպես նաեւ քրեական վարույթ իրականացնող մարմինների **անգործության** դեմ դարական բողոքարկման կարգ, ի հաստատումն որի սահմանադրական դարարան են ներկայացրել ՏՏ ոստիկանության անգործության դեմ Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր

իրավասության դադարանում քննված բողոքի վերաբերյալ կայացված որոշումը եւ այն ՆՏ վերաքննիչ քրեական դադարանում, ՆՏ վճռաբեկ դադարանում բողոքարկվելու արդյունքում կայացված որոշումները:

Դատական այդ ակտերի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ ոստիկանության անգործության դեմ բողոքը քննության է առնվել ՆՏ քրեական դատարանի օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասի հիմքով եւ մերժվել այդ նորմում նախատեսված դատախազական բողոքարկման կարգը դիմողի կողմից չպահպանվելու պատճառաբանությամբ: Գործում առկա դատական նման այլ ակտերի ուսումնասիրությունը նույնպես վկայում է, որ դատարանները ՆՏ քրեական դատարանի օրենսգրքի վերոհիշյալ նորմի դրույթները մեկնաբանել են նույնակերպ՝ մերժելով անձանց բողոքներն այն դեպքերում, երբ չի պահպանվել քրեական վարույթ իրականացնող մարմինների ու պաշտոնատար անձանց որոշումները, գործողությունները **եւ անգործությունը** նախօրոք դատախազին բողոքարկելու պահանջը: Գործնականում դատական պրակտիկան ՆՏ քրեական դատարանի օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասի առնչությամբ «գործողություն» եզրույթը հավասարապես վերագրել է նաեւ անգործությանը:

7. Ելնելով ՆՏ քրեական դատարանի օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասի սահմանադրականության վերաբերյալ դիմող կողմի հարցադրումներից՝ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում այդ նորմի իրավական բովանդակությունը բացահայտել նաեւ ՆՏ Սահմանադրության 5 հոդվածի 1-ին մասում, 18 եւ 19 հոդվածներում, 91 հոդվածի 1-ին մասում եւ 103 հոդվածում ամրագրված նորմարիվ պահանջներին համապատասխանության ու դրանց կատարման համար բավարար երաշխիքներ պարունակելու փեսանկյունից՝ այնքանով, որքանով ըստ վիճարկվող նորմի փառացի բովանդակության՝ հեղաքննության, նախաքննության մարմինների, պաշտոնատար անձանց, դատախազի որոշումները եւ գործողությունները ենթակա են ինչպես դատախազական հսկողության, այնպես էլ դատական վերահսկողության: Այս առումով վիճարկվող նորմի իրավակարգավորումից դուրս է հեղաքննության, նախաքննության մարմինների, պաշտոնատար անձանց եւ դատախազի անգործության վերաբերյալ բողոքների քննությունը: Դատարանն իրավասու է այդպիսի բողոքները քննել ՆՏ քրեական դատարանի օրենսգրքի 41 հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի հիմքով: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ քրեական գործերով մինչդատական վարույթում բողոքարկման (դատախազական եւ դատական) ինստիտուտի իրավակիրառման շրջանակներում

«գործողություն» եւ «անգործություն» եզրույթները ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքով մինչդատական վարույթի իրավակարգավորման շրջանակներում նույնաբովանդակ մեկնաբանվել չեն կարող: Պետական մարմիններն ու պաշտոնապարանձինք (այդ թվում՝ քրեական վարույթ իրականացնող մարմիններն ու պաշտոնապարանձինք) ՏՏ Սահմանադրության 5 հոդվածի երկրորդ մասի նորմատիվ պահանջի համաձայն իրավասու են կատարելու միայն գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «անգործություն» եզրույթն իրավակիրառական պրակտիկայում, սույն գործի առարկայի շրջանակներում, պետք է ընկալվի որպես հետաքննության, նախաքննության մարմինների, պաշտոնապարանձանց եւ դատախազի՝ Սահմանադրությամբ եւ օրենքներով նախատեսված լիազորությունների (որոշումների ընդունում, իրենց լիազորություններից բխող գործունեության իրականացում) չկատարում: Վերջինս նույնպես կարող է առաջացնել իրավական հետեւանքներ, պարճառ դառնալ մարդկանց սահմանադրական իրավունքների խախտման: Ներկայացրած, նման անգործության դատական բողոքարկման նպատակը եւ ոչ իրավաչափ գործողության դատական բողոքարկման նպատակը նույնական են՝ հետապնդում են իրավունքների պաշտպանության համանման խնդիր: Այլ բան է, որ օրենսդիրը կարող է սահմանել դրանց բողոքարկման փարբեր ընթացակարգեր, սակայն մեկը մյուսով կլանելու եւ նման իրավակիրառական պրակտիկա ձեւավորելու հանգամանքը վկայությունն է այն բանի, որ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասի առկա խմբագրությունն իր մեջ անորոշություն է պարունակում եւ կիրառվում է իրավակիրառական պրակտիկայի կողմից դրան փրված բովանդակության շրջանակներում:

8. Անդրադառնալով ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասում նախատեսված դատական բողոքարկման կարգին՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ հետաքննության, նախաքննության մարմինների, պաշտոնապարանձանց, դատախազի որոշումները եւ գործողությունները դատարան բողոքարկելու՝ անձանց (քրեական դատավարության մասնակիցների եւ այլ անձանց) իրավունքը կարող է իրացվել հետեւյալ նախապայմանների դեպքում.

- եթե խախտվել են այդ անձանց իրավունքները եւ օրինական շահերը,
- եթե նրանց բողոքները չեն բավարարվել դատախազի կողմից:

Վերջինիս դեպքում հետեւում է, որ անձը դատախազի որոշումը կամ գործողությունը բողոքարկելիս պետք է դիմի նաեւ վերադաս դատախազին: Իսկ իրավունքների

եւ օրինական շահերի խախտման վերաբերյալ նախապայմանի առաջադրումը վիճարկվող նորմի իրավակարգավորման շրջանակներում խոչընդոտ չի կարող հանդիսանալ անձի բողոքն ըստ էության քննելու համար:

Այսպիսով, ինչպես վկայում է վիճարկվող նորմի իրավական բովանդակությունը, անձն իր իրավունքների ու ազատությունների դատական պաշտպանության՝ ՏՏ Սահմանադրության 18 եւ 19 հոդվածներով նախատեսված իրավունքն իրացնելիս նախ պարտավոր է դատախազի առջև հայցել իր բողոքի բավարարում, այսինքն՝ արդարադատության մարչելիության իր իրավունքն իրականացնել իրավական պաշտպանության մեկ այլ միջոցի նախապես գործադրման պայմանով:

Սահմանադրական դատարանն իր մի շարք որոշումներով, մասնավորապես՝ ՍԴՌ-652, ՍԴՌ-665 եւ ՍԴՌ-690, բազմիցս անդրադառնալով արդարադատության մարչելիության եւ արդյունավետության խնդիրներին, կարեւորելով անձի իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունը երաշխավորելու համար նորմատիվ իրավական բավարար նախադրյալների սրեղծումն ու զարգացումը՝ միաժամանակ կարեւորել է միջազգային պարտավորություններից բխող ներպետական հայեցողական որոշակի ազատությունն արդարադատության մարչելիության եւ, հատկապես՝ դատական բողոքարկման իրավունքի օրենսդրական սահմանափակումների հարցում: Այդ կարգը, ի թիվս դատարան դիմելու այլ պայմանների (այդ թվում՝ ձեւական), կարող է իրավաչափորեն ներառել նաեւ օրենքով սահմանված՝ իրավունքների պաշտպանության արտադատարանական միջոցն սպառելու պայման:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող նորմի դատական պրակտիկայի կողմից փրված մեկնաբանության շրջանակներում այդպիսի **պարտադիր** պայմանի առկայությունը, երբ քրեական վարույթ իրականացնող մարմնի, պաշտոնավար անձի **անգործությամբ** խախտվել են քրեական դատավարության մասնակիցների կամ շահագրգիռ այլ անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը, եւ նա չի կարող առանց նախապայմանների իրացնել դատական պաշտպանության իր իրավունքը, չի բխում ՏՏ Սահմանադրության 18 հոդվածի սահմանադրաիրավական բովանդակությունից: Այդ հոդվածի առաջին մասի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների եւ ազատությունների դատական, ինչպես նաեւ պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք»: ՏՏ Սահմանադրության եւ օրենքների հիման վրա այդպիսի համարժեք միջոցների նախատեսումն ու մարչելիության ապահովումը պետության պարտականությունն է:

ՆՏ Սահմանադրության 5, 91 եւ 103 հոդվածների նորմերին համապատասխան ՆՏ-ում դարական իշխանությունն ու դարախազությունը սահմանադրաիրավական ինստիտուցիոնալ անկախ համակարգեր են՝ բաժանված պետական իշխանության այլ (օրենսդիր, գործադիր) մարմիններից, եւ գործում են Սահմանադրությամբ ու օրենքներով իրենց վերապահված լիազորությունների շրջանակներում:

ՆՏ դարական իշխանության սահմանադրաիրավական դերի եւ բովանդակության բացահայտման ու գնահատման խնդիրներին սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է իր մի շարք որոշումներում:

ՆՏ Սահմանադրության 103 հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետի համաձայն՝ դարախազությունն օրենքով նախատեսված դեպքերում եւ կարգով հսկողություն է իրականացնում հետաքննության եւ նախաքննության օրինականության նկատմամբ: Քրեական գործերով մինչդարական վարույթում դարախազի լիազորությունները սահմանված են ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 53 հոդվածում, ինչպես նաեւ «Դարախազության մասին» ՆՏ օրենքի 25 հոդվածում, որոնցում պարունակվող դրույթների վերլուծությունը վկայում է, որ, ի ապահովումն սահմանադրական վերոհիշյալ պարականության կարարման, մինչդարական վարույթում հսկողություն իրականացնելիս դարախազը պարասխանաբար է հետաքննության եւ նախաքննության լրիվության, օբյեկտիվության, բազմակողմանիության եւ արդյունավետության համար («Դարախազության մասին» ՆՏ օրենքի 25 հոդվածի 3-րդ մաս), օժտված է այնպիսի լիազորություններով, որոնք կոչված են ղեկավարելու (ուղղորդելու) հետաքննության մարմնի, քննիչի **դատավարական գործունեությունը**, ինչպես նաեւ լուծելու վերջիններիս որոշումների եւ գործողությունների դեմ բերված բողոքները, **«բացառությամբ այն բողոքների, որոնց լուծումն օրենքով վերապահված է դատարանին»** (օրենսգրքի 53 հոդվածի 9-րդ կետ): Վերոթվարկյալ գործառույթները դարախազն իրականացնում է հիշյալ հոդվածում նախատեսված իր լիազորությունների շրջանակներում՝ բողոքում հիմնավորված օրինախախտումները վերացնելու նպատակով ղեկավար ցուցումներ եւ այլ հանձնարարություններ փայով հետաքննության մարմնին, քննիչին կամ օպերատիվ-հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմնին՝ անհրաժեշտության դեպքում **վերացնելով նաեւ վերջիններիս որոշումները**:

ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 41 հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի եւ 290 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ինչպես դարախազը, այնպես էլ դատարանն իրավասու են քննելու վերոհիշյալ մարմինների, այդ թվում՝ նաեւ դարախազի՝ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքում նախատեսված որոշումների եւ գործողու-

թյունների օրինական եւ հիմնավոր լինելու դեմ բերված բողոքները: Սակայն փարբեր են այդ բողոքների քննության արդյունքում խախտված իրավունքի վերականգնման եղանակները, ձեւերը եւ իրավական հետեւանքները, մասնավորապես, դատական վերահսկողությունն իրականացվում է **անձի իրավունքների եւ ազատությունների խախտումը վերացնելու իրավասու մարմնի (պաշտոնապար անձի) պարտականության մասին որոշման կայացմամբ**: Ներելաբար, դրանով է պայմանավորված նաեւ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի՝ սույն գործով վիճարկվող 5-րդ մասի նորմատիվ պահանջը, որին համապատասխան բողոք քննելու արդյունքում դատարանն անձի խախտված իրավունքը եւ ազատությունը վերականգնում է ոչ թե հետաքննության մարմնին, քննիչին եւ օպերատիվ-հետախուզական գործողություններ իրականացնող մարմնին դատավարական որոշակի գործողություններ կատարելու ցուցում փախկ կամ նրանց որոշումները վերացնելով, ինչպես փեղի ունի դատախազական հսկողության դեպքում, այլ այդ մարմինների ու պաշտոնապար անձի կողմից թույլ տրված օրինախախտումը վերացնելը եւ անձի խախտված իրավունքներն ու ազատությունները վերականգնելը **պարտավորեցնելով**, որը բխում է դատական իշխանության սահմանադրաիրավական բովանդակությունից եւ դրան համապատասխան՝ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված դատարանի լիազորություններից: Սույն գործում առկա ԵԿԴ/007/11/09 գործով, վերոհիշյալ նորմի իրավական բովանդակությանն այդպիսի մեկնաբանում է փվել նաեւ ՏՏ վերաքննիչ քրեական դատարանն իր՝ 08.05.2009թ. որոշմամբ: Այսպիսով, սահմանադրական դատարանը ոչ թե ժխտում է հանրային իշխանության մարմինների, պաշտոնապար անձանց որոշումների ու գործողությունների օրինականությունը վիճարկելու արտադատարանական (փվյալ դեպքում՝ դատախազին բողոքարկելու) կարգը՝ որպես ՏՏ Սահմանադրության 18 հոդվածով երաշխավորված իրավունքի իրացման միջոց, այլ կարելու է վերջինիս եւ վիճարկման դատական միջոցի՝ իրավական բովանդակության, դրանց կիրառման հիմքերի (դեպքերի), օրենքով այնպիսի հստակեցումը, որը սույն գործի առարկայի շրջանակներում լինի միակերպ ընկալելի ինչպես դիմող, այնպես էլ իրավակիրառող սուբյեկտների համար, ընդգրկելով նաեւ սույն որոշմամբ կարելու է այն առանձնահատկությունները, որոնք հատուկ են դատախազական հսկողությանն ու դատական վերահսկողությանը: Իրավակարգավորման այսպիսի եղանակը կկողմնորոշի քրեական դատավարության մասնակիցներին եւ շահագրգիռ այլ անձանց առավել արդյունավետ ձեւով իրականացնել Սահմանադրության 18 հոդվածում երաշխավորված իրենց իրավունքը:

Սահմանադրական դատարանը, հաշվի առնելով նաև ՆՏ օրենսդրական գարգացումների ընդհանուր տրամաբանությունը (մասնավորապես՝ արտահայտված ՆՏ սահմանադրական դատարանի 16 հունվարի 2007թ. ՄԴՈ-673 որոշման մեջ, ինչպես նաև ՆՏ վարչական դատավարության օրենսգրքի 114 հոդվածի 3-րդ մասում), գտնում է, որ այն դեպքում, երբ պետական մարմինը (տվյալ դեպքում քրեական վարույթ իրականացնող) կամ պաշտոնատար անձն իրավասու է եղել գործել իր հայեցողությամբ, դատարանը ստուգում է, թե արդյո՞ք տվյալ մարմնի կողմից ակտն ընդունելը կամ այն ընդունելը մերժելը, գործողությունը կատարելը կամ անգործություն դրսևորելն իրականացվել են օրենսդրությանը համապատասխան:

Այսպիսով, քրեական գործերով մինչդատարական վարույթի նկատմամբ դատախազական հսկողության եւ դատական վերահսկողության հետ կապված իրավահարաբերությունները կարգավորող, այդ թվում՝ սույն գործով վիճարկվող, իրավանորմերի համալիր վերլուծությունը միանշանակ վկայում է այդ գործառույթների **ընդհանուր նպատակի** (որպես իրավապահ գործունեություն), սակայն տարբեր առանձնահատկությունների մասին, հետեւաբար, պատասխանող կողմի փաստարկն այն մասին, թե «...եւ դատախազական հսկողությունը, եւ դատական հսկողությունը միմյանց լրացնող ինստիտուտներ են», չի բխում սույն գործով վեճի առարկայից եւ այդ գործառույթների սահմանադրաիրավական բովանդակությունից: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ քրեական գործերով մինչդատարական վարույթի շրջանակներում քրեական վարույթ իրականացնող մարմինների ու պաշտոնատար անձանց որոշումների, գործողությունների ու անգործության դատական բողոքարկման ինստիտուտի կիրառման պրակտիկայում ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ այդ բնագավառը կարգավորող նորմերի դրույթները պետք է ընկալվեն նաև որպես համակարգային ամբողջություն, որը պայմանավորված է մինչդատարական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության սահմանադրաիրավական բովանդակությամբ եւ երաշխիք է ՆՏ Սահմանադրության 18 հոդվածով նախատեսված անձանց իրավունքների արդյունավետ իրացումն ապահովելու համար:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100 հոդվածի 1-ին կետով, 102 հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. Նայասփանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 1-ին մասի «...եւ եթե նրանց բողոքները չեն բավարարվել դատախազի կողմից» դրույթը, դատական պրակտիկայում դրան տրված՝ **նաեւ «անգործությանը» վերագրվող բովանդակության մասով**, որով գործնականում նույն հոդվածի 2-րդ մասի վրա տարածելով 1-ին մասում նախատեսված պայմանն ու նման մեկնաբանությամբ դիմողների նկատմամբ կիրառելով հոդվածի 1-ին մասը՝ սահմանափակվել են մարդու՝ դատարանի մատչելիության եւ արդար դատաքննության սահմանադրական իրավունքները, ճանաչել Նայասփանի Նանրապետության Սահմանադրության 18 հոդվածի 1-ին մասին հակասող եւ անվավեր:

2. Նայասփանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 290 հոդվածի 5-րդ մասը համապատասխանում է Նայասփանի Նանրապետության Սահմանադրությանը:

3. Նայասփանի Նանրապետության Սահմանադրության 102 հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՆՈՂ

Գ. ՆԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

7 դեկտեմբերի 2009 թվականի
ՍԳՈ- 844